

Az *Üdvözlőgy, örök Úristen, ki vagy foghatatlan fölségben* kezdetű gyülekezeti énekben a *bevezetés* retorikai egységét *kérés* váltja fel: ezt a felszólító mód és a második személyű odafordulás jelzi. Ebben az áttűnésben a nyomorúság és a megváltottság közti átmeneti állapotot testi valóságnak, a lelki közösség lényegi jelentésének érzi a könnyörgő gyülekezet. A kátéból szerzett ének és az imádság széttartó műfaji sajátosságai ez által észlelhetővé teszik a *tételes tanítás* és a *lelki történet* feszültségét. E két összetevő az istentisztelet teljes antifónikus folyamatában is egymás értelmezőjévé válik. A sokrétű kölcsönhatás teológiáját és liturgikus kereteit bontja ki ez a könyv. Pál apostol szavaira (1Kor 14,15–16) támaszkodva: „Micsoda tehát? Ha imádkozom a Szentlélek indításából, értelemmel imádkozzam, ha éneklek a Lélek által, értelemmel énekeljek. Mert ha a Szentléleknek ajándéka által hálaadást adsz a gyülekezetben, a tudatlan paraszt ember mi módon mond a hálaadásodra Ament?”

Az *opus Dei* és az *opus hominum* kölcsönhatásában nem tervezhető meg előre a tanítás és az áttelekésülés aránya. Ami a katekizálás során *nem nyilvános* (mert a gyülekezet által *átélt*) megigazító cselekedet, az hermeneutikai szempontból tudásanyagként is közvetíthető. Ez a feszültség az esztétikai tapasztalat keresztény történetében Szent Ágoston óta az istenélmény lényeges vonatkozása. Poetológiai vizsgálataim erre irányulnak.

Bornemisza Péter 1582-ben reprezentatív kötetbe rendezte a hitújítás korának hazai magyar nyelvű énekeit. Az anyagból kihagyta a szigorúan *csak* tanismertető igényű hitvalló énekeket. Döntése esztétikai megfontolásokat fed föl. A szövegek körüli ügyködés során a lelki haszon biztosítékát egyszerre feltételezte a gyönyörszerző megértés lehetőségeiben és a letisztult tanítás tételeességében.

Közelítésünk érdekétől, igényeitől függ, észrevesszük-e: a reformáció énekei úgy szépek, hogy a szövegben mint erősen megszótt szövedékben meg is jelenítik a hitélményt. Példa az *isocolon* retorikai művelete: az ismétlődő szerkezetekben a második személyű birtokos személyrag közösségivé változik át. Gyakori a *szinonímia* alakzata is: krisztológia elnevezéseket egyező szerkezetű tagmondatokban sorolnak az énekek, s ez által a távollevő Krisztus csodálatos módon szinte jelenlétűvé lesz a gyülekezetben. Ezt a jelenlételemet e költészetelméleti távlatú könyv a megbékélés, a megváltás, a megigazulás szavaival írja körül, és bőven szól annak liturgikus kereteiről is.